

DİNİ HAYATIN İLKEL BİÇİMLERİ

Émile Durkheim

Eskiyeni Yayınları: 7

DİNİ HAYATIN İLKEL BİÇİMLERİ

Émile Durkheim

Çeviren: Fuat AYDIN

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika no:13178)

Tashih
İbrahim GÜMÜŞAY

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
AYDAN BASIM ve YAYIM LTD. ŞTİ.
Örnek Sanayi Sitesi Alınteri Bulvarı
364. Sokak No: 4 Ostim/ANKARA
Tel: 0312.354 46 27-28

1. Baskı: Mayıs 2005 (Ataç Yayınları)
2. Baskı: Ekim 2011
3. Baskı: Şubat 2018

ISBN: 978-605-5978-48-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.eskiyeni.org • e-mail: fcr@fcr.com.tr

DİNİ HAYATIN İLKEL BİÇİMLERİ

Émile Durkheim

Çeviren
Fuat AYDIN

Ankara 2018

Émile Durkheim;

Émile Durkheim 15 Nisan 1858'de Almanya-Fransa sınırındaki Epinal'de doğdu. Babası Moise, Ortodoks bir Yahudi hahamıdır; dolayısıyla Yahudi geleneklerin ciddiye alındığı bir ailede yetişmiştir. Çok erken yaşlarda aile geleneğini sürdürmek maksadıyla haham olmaya karar vermiştir. Bu maksatla İbranicenin yanı sıra, Eski Ahit ve Talmud eğitimi görürken seküler eğitim sistemindeki dersleri de takip etmiştir. 1879'da *École Normale Supérieure* girmiştir. Burada daha sonra Fransız entelektüel hayatında önemli bir yer işgal edecek olan *Henry Bergson*, *Jean Jaurès*, *Pierre Janet* gibi kişilerle tanışır. Bir süre öğretmenlik yaptıktan sonra 1887'de *Bordeaux Üniversitesi* felsefe bölümünde çalışmaya başlar. On beş yıl kaldığı ve kendisini akademik hayatın önemli şahsiyeti haline getiren çalışmaları sebebiyle 1906 yılında Sorbonne'a Eğitim Bilimi ve Sosyoloji kürsüsüne davet edildi. Burada yeni toplumun bilimi olan Sosyolojiyi yaymayı kendisi için bir görev bilinci içinde davranmıştır. Savaş sırasında ülkesi Almanya'ya dönmüş; 1917 yılında vefat etmiştir. Durkheim'in Türkçeye çevrilmiş olan çalışmaları arasından şunlar zikredilebilir.

Montesquie's contributions to the formation of social science (1892).

The Division of Labour in Society (1893); *Toplumsal İş Bölümü*, çev. Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul 2006.

The Rules of Sociological Method (1895); *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları*, çev. Cemal Bali Akal, BFSY, İstanbul 1985.

Suicide (1897); *İntihar: Toplumbilimsel İnceleme*, çev. Özer Ozankaya, İmge Kitapevi, Ankara 1992.

Primitive Classification (1903)

The Elementary Forms of the Religious Life (1912); *Dini Hayatın İptidai Şekilleri*, çev. Hüseyin Cahit Yalçın, Tanin Matbaası, İstanbul 1924.

Fuat Aydın;

1965'te Gümüşhane Şiran'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini İstanbul'da tamamladı. 1987 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Dört yıl Ankara'da ve iki yıl İstanbul'da öğretmenlik yaptı. 1993 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Dinler Tarihi araştırma görevlisi olarak girdi. 1994'te Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde, *Ali b. Rabben et-Taberi ve er-Redd ale'n-Nasârâ* adlı tezle yüksek lisansını ve 2000 yılında aynı enstitüde *Pavlus ve Din Anlayışının Yansımaları* adlı çalışmasıyla doktorasını tamamladı. 2006 yılında doçent, 2011 yılında profesör oldu. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Aşağıda zikredilenlerin yanı sıra, telif/tercüme kitap ve makaleleri vardır.

Pavlus Hıristiyanlığına Giriş, Eskiye Yayınları, Ankara 2011.

Batı İslam Algısının Arkeolojisi, Eskiye Yayınları, Ankara 2011.

Birüni ve Şehrastani'nin İzinde Dinler Tarihi Yazıları, Eskiye Yayınları, Ankara 2012.

George Dumezil'den Dinler Tarihi Dersleri, Eskiye Yayınları, Ankara 2012.

Hint Dini Düşüncesinde İnsanın Özgürlük Arayışı, Eskiye Yayınları, Ankara 2013.

Talal Asad, *İntihar Eylemleri*, Eskiye Yayınları, Ankara 2012.

Dinler Tarihi İncelemelerinde Çağdaş Yaklaşımlar (1945'den Günümüze), (edt.) Eskiye Yayınları, Ankara 2013.

Bruce G. Trigger, *Arkeolojik Düşünce Tarihi*, Eskiye Yayınları, Ankara 2014.

Kur'an'daki Hanîfler ve Nasârâ Üzerine Araştırmalar, Eskiye Yayınları, Ankara 2016.

William Brede Kristensen, *Dinin Anlamı-Dini Eylemlerin Fenomenolojik Okunuşu*, Eskiye Yayınları, Ankara 2017.

İÇİNDEKİLER

ÇEVİRENİN ÖN SÖZÜ -----	7
GİRİŞ -----	11
Araştırma Konumuz -----	11
Din Sosyolojisi ve Bilgi Teorisi -----	11

BİRİNCİ KİTAP TEMEL SORULAR

BİRİNCİ BÖLÜM	
Dini Fenomenlerin ve Dinin Tanımı -----	29
İKİNCİ BÖLÜM	
İlkel Din Hakkındaki Temel Kavramlar -----	51
I. Ruhçuluk (Animizm) -----	51
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İlkel Din Hakkındaki Temel Kavramlar (devam) -----	73
II. Tabiatçılık (Naturizm) -----	73
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
İlkel Bir Din Olarak Totemizm -----	89
Meselenin Tarihi ve Onu İnceleme Metodu -----	89

İKİNCİ KİTAP İLKEL İNANÇLAR

BİRİNCİ BÖLÜM	
Totemle İlgili İnançlar -----	101
İsim ve Amblem Olarak Totem -----	101
İKİNCİ BÖLÜM	
Totemle İlgili İnançlar (devam) -----	127
Totem Olarak Kabul Edilen Hayvan ve İnsan -----	127
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Totemle İlgili İnançlar (devam) -----	141
Totemizmin Kozmolojik Sistemi ve Tür Düşüncesi -----	141
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Totemle İlgili İnançlar (son) -----	157
Bireysel Totem ve Cinsiyet Totemi -----	157

BEŞİNCİ BÖLÜM	
Bu İnançların Kökenleri -----	167
Şimdiye Kadar Zikredilen Teorilerin Eleştirel Bir İncelemesi -----	167
ALTINCI BÖLÜM	
Bu İnançların Kökenleri (devam) -----	187
Totem Esası veya Mana Düşüncesi ve Kuvvet Fikri -----	187
YEDİNCİ BÖLÜM	
Bu İnançların Kökenleri (son) -----	203
Totemik Esas ya da Mana Düşüncesinin Kökeni -----	203
SEKİZİNCİ BÖLÜM	
Ruh Düşüncesi -----	233
DOKUZUNCU BÖLÜM	
Espritler ve Tanrılar Düşüncesi -----	263

ÜÇÜNCÜ KİTAP AYINLE İLGİLİ TEMEL TUTUMLAR

BİRİNCİ BÖLÜM	
Negatif İbadet ve Fonksiyonları -----	287
Asketik Ayinler -----	287
İKİNCİ BÖLÜM	
Pozitif İbadet -----	311
I. Kurbanın Unsurları -----	311
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Pozitif İbadet (devam) -----	333
II. Taklidi Ayinler ve Sebeplilik Prensibi -----	333
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
Pozitif İbadet (devam) -----	351
III. Temsili ya da Hatırlatıcı Ayinler -----	351
BEŞİNCİ BÖLÜM	
Kefaret Edici Ayinler ve Kutsal Düşüncesinin Belirsizliği -----	369
SONUÇ -----	393
İNDEKS -----	421

ÇEVİRENİN ÖN SÖZÜ

Durkheim (1858-1917) modern sosyal bilimlerin bir dalı olarak sosyolojinin bilimsel bir alan haline gelişi ve araştırma alanlarının; bu alanlarda uygulanması gereken nesnel yöntemlerin tespiti ve örneksel araştırmalar hususunda önemli katkıları olan bir Fransız toplumbilimcidir. Pozitivist geleneğin bir takipçisi olarak Durkheim'in temel hareket noktası, toplumun nev-i şahsına münhasır bir özelliğe sahip olduğu; onun bireysel bilincin dışında var olduğu; bireyi baskı altında tutan bir şey olduğu şeklindeki kanaatidir.

Durkheim, *Année Sociologique* adlı dergiyi kurmuş ve burada antropolojik düşünceden hareketle felsefi eleştiriyi yenileyen bir sosyoloji ekolünün diğer sosyolojik yaklaşımlardan daha üstün olduğunu savunmuştur.

Durkheim hem sosyolojinin nesnel bir bilim dalı olarak temellendirilmesine hem de yukarıda zikredilen temel hareket noktası bağlamında, toplumsal konuları ilgilendiren çalışmalar yapmıştır. *Divisios, Division du travail social/Toplumsal İş Bölümü*, 3d.ed, F. Alcan, Paris 1893; *Suicide, étude de sociologue/Intihar, Sosyolojik Bir Çalışma*, F. Alcan, Paris 1877, *Règles de la méthode sociologique/Sosyolojinin Kuralları*, 1894. *Formes élémentaries de la vie religieuse/Dini Hayatın İlkel Biçimleri* (elinizdeki çalışma), 1912.

Durkheim, toplum merkezli yani, beşeri olguların bireyden bağımsız olarak ve onun dışında toplum kaynaklı olduğu yaklaşımını (sosyolojik kökenli); döneminde, bir düşünce akımı haline gelmiş olan her şeye köken bulma çabasının bir sonucu olarak din ve tanrı düşüncesine köken bulmaya yönelik (antropolojik kökenli) teorilerin karşısına koymuş; dinin ve tanrı düşüncesinin kökeninin toplum kaynaklı olduğunu ileri sürmüştü; bunu da “totem” olgusundan hareketle geliştirdiği ve *totemcilik* adını verdiği din bağlamında ortaya koymaya çalışmıştır. Bunu da yine yaşadığı dönemde, beşeri kurum ve düşüncelerin ilk hallerinin herhangi bir dış etkiye maruz kalmadıkları ve bu yüzden söz konusu olguların en basit halini muhafaza ettikleri için ilkel diye isimlendirilen toplumlardan toplanan veriler bağlamında göstermeye çalışmıştır.

Durkheim, “dinin ve tanrı düşüncesinin kökeni” konusunu ele aldığı ve burada tercümesi takdim edilen çalışmada, kendisinden önce bu konuyla alakalı teori ileri sürmüş olan “Tylor, Frazer, Müller, Spencer gibi” kişilerin teorilerini (ruhçuluk, tabiatçılık) zikredip onları eleştirdikten sonra kendi teorisini (totemizm), Avustralya'dan toplanmış veriler bağlamında ortaya koymaya çalışır. Ayrıca, genel bir başlık altında ele alması ve çok ciddi bir

eleştiriye tabii tutmamasına rağmen, ilk önce Andrew Lang'ın dikkat çektiği ve daha sonra Father William Schmidt tarafından geliştirilen, ilkel toplumlar-
da bulunan “yüce bir varlık” inancının, tanrı düşüncesinin ilk hali olduğu
şeklindeki yaklaşıma da dikkat çeker.

Metin okunduğunda görüleceği için, burada kitabın içeriği hususunda
fazla bir şey söylemeye gerek görmüyoruz. Ancak Durkheim ve ileri sürdüğü
totemizm anlayışının, kendisinin ruhçuluk ve tabiatçılık anlayışına yönelik
getirdiği eleştirilere benzer eleştirilere maruz kaldığını ve bugün söz konusu,
teorilerin -hala bir takım savunmaları bulunsa da- kubbede kalan birer hoş
sada olduğunun ilave edilmesi gerekmektedir. Bugün ne bizatihi dini bir konu
olarak ele alan Dinler Tarihi ne de onu toplumsal bir olgu ve beşeri bir
fenomen olarak inceleme konusu yapan Antropoloji ve Etnoloji köken mese-
lesini bir çalışma konusu olarak dikkate almamaktadır. Zikredilen bilim dallarında
din yaşayan bir olgu olarak ele alınmakta ve o şekilde inceleme konusu
yapılmaktadır.

Fakat mevcut durumun böyle olmasının, Durkheim'in çalışmasının de-
ğerini düşürdüğü söylenemez. Bu çalışma hala din sosyolojisinin, dinler
tarihinin ve antropolojinin klasik bir örneği olma özelliğini korumaktadır.
Ayrıca, belki bu tür çalışmaların tercüme edilmeye değer oluşlarının en
temel gerekçesi -bize göre-, birilerinin konuyla alakalı ve kendi yorumlarını
katarak yaptıkları atıflar yerine, modern batının ve sosyal bilimlerin kurucu
babalarının görüşlerinin kendi metinlerinden takip edilmesine yönelik ihti-
yaçtır. Eğer, temel kaynaklar değil de onlar üzerine yapılan ve tavşanın su-
yunun suyu türünden metinler, tercüme edilmeye devam edilirse, tüketici
olmaktan kurtulup, orijinal şeyler üretmek mümkün olmayacaktır. Ancak,
kurucu fikirler içselleştirildiğinde onun üzerine bir şeyler koymamız müm-
kün olacaktır.

Kitabın çevirisine gelince, bizim yaptığımız ilk çeviri değildir. Kitap yu-
karda ifade edildiği gibi 1915'de basılmış ve dokuz yıl sonra Hüseyin Cahit
tarafından metnin yazıldığı dil olan Fransızca'dan çevrilmiş ve Émile
Durkheim, *Din Hayatının İlkel Şekilleri*, trc. Cahid Yalçın, İstanbul 1924, (I.cilt
456; II.cilt 408 sh.) adıyla basılmıştır.

Bu çevirinin yaklaşık yüzyıllık bir geçmişe sahip olması ve oldukça sade
bir dille yazılmış olmasına rağmen, hem bugün sosyal bilimlerin alanında çalış-
an insanlara oldukça ağır gelecek olması hem de başka bir takım gerekçeler-
den dolayı metnin yeniden tercümesinin yapılmasının daha uygun olacağı
düşünülmüştür. Ancak metnin yeniden tercüme edilmiş olması, Hüseyin
Cahit Yalçın'ın metnin hiçbir dikkate alınmadığı anlamına gelmemektedir.
Nitekim onun, bu tercümedeki yerinden biraz sonra bahsedilecektir.

Elinizdeki tercüme, kitabın İngilizce tercümesinden yapılmıştır.
Tercümede, Durkheim'in eserinin, Joseph Ward Swan tarafından 1917'de *The
Elementary Forms of the Religious Life* adıyla yapılan çevirisinin Colier Books,
New York 1969 baskısıyla; en son İngilizce çevirisi olan ve Karen E. Field

tarafından yapılan Émile Durkheim, *The Elementary Forms of Religious Life*, translated with an Introduction by Karen E. Fields, The Free Press, New York 1995, LXXIII+448+index, adlı metinler esas alınmıştır. Kitabın çevirisinde, yalnızca biri değil, her iki İngilizce tercüme de kullanılmış; hangisi metnin anlaşılmasını daha kolay kılıyorsa o esas alınmıştır. Bu yüzden metnin ikisinin karışımından oluştuğu rahatlıkla söylenebilir.

Ancak dipnotlara gelince, hem kitabın orijinal halinde hem de Swan'ın tercümesinde eserlere yapılan atıflar bazen anlamayı zorlaştıracak kadar kısaltıldığı ve bazen yalnızca yazar ya da kitap adı zikredildiği için, bu konuya özel bir gayret sarf eden ve Durkheim'ın kullandığı, ancak yalnızca yazar ismi ve bazen de kitap ismi vererek atıfta bulunduğu kaynakları da tam haliyle gösteren Karen E. Field'in çevirisi esas alınmıştır. Karen tarafından yapılan ve bir anlamda Durkheim'ın eleştirisi niteliğinde olan (alıntı yapılan yerlerin gösterilen metinlerde bulunmaması; yanlış anlamaların olması gibi) kısımların çevirisi yapılmamıştır. Kitap İngilizce'den çevrilmiş olmasına rağmen, Swan ve Field'in metinlerinde birbirlerinden çok farklı kavram kullanımlarında Fransızca'sına (Émile Durkheim, *Les Formes élémentaires de la vie religieuse Le Système totémique en Australie*, Le Livre de Poche, y.y.1991) müracaat edilmiştir.

Hüseyin Cahit'in tercümesine gelince, hem yaptığımız tercümenin kontrol edilmesinde hem de çok güzel diye düşündüğümüz kavram karşılıklarının (mesela, complex=girift; critical=nazik vs. gibi) kendisinden alınmasında ve yukarıdaki her iki metinde de içinden çıkamadığımız kısımların, büyük oranda kendisinden yararlanılarak çevrilmesi hususunda bizim için başvuru kaynağı olmuştur.

Fuat Aydın
İstanbul-2005